

AZ ELSŐ (?) KASSAI NYOMTATVÁNY.

1609.

A tagadhatatlanul igen nagy kulturéletet élt Kassa a magyar nyomdászat történetében a XVII. század első évtizedében kezd szerepet játszani. Az első nyomtatvány, amelyet eddig a bibliografia, mint kassait ismert, a THURZÓ György nádortól Zsolnára összehívott zsinat (1610 márc. 28.) által FORGÁCH Ferenc bibornok, esztergomi érsekhez intézett *Apologia*.

E nyomtatvány¹ az 1610. évi kassai nyomdatermékek között az egyetlen, mely mindeddig előkerült, míg az 1611. évből két latin nyelvű és ugyanannyi magyar nyelvű nyomtatványt² ismerünk, valamennyit FISCHER János sajtójából. Ez évtől kezdve egyre szaporodik a fennmaradt nyomdatermékek száma, úgyhogy az ismert munkák tömege a nyomdák fennállásának első félszázada alatt, ha nem is mutat fel oly tetemes számot, mint például Lőcsée, mégis igen jelentősnek mondható.

Az *Árvamegyei Csaplovits-könyvtár* egy kolligatumban³ sikerült felfedeznünk egy nyomtatványt, amely egy évvel kijebb tolja a kassai könyvsajtó alsó korhatárát.

A könyv nyomdajelzés nélkül, egyedül évszámmal jelent meg. Címlapjának teljes szövege a következő:

ORATIO | FVNEBRIS | INEXEQVVIS IL | LVSTRISSIMI COMITIS, PA |
LATINI STEPHANI DE ILIESHA | ZA COMITIS TRENCHINIEN : | ET LIPTOVIEN : |
[dísz-ék] | ANNO | [vonal] | M. DC. IX.

¹ *Apologia pro Synodo Solnensi, eiusque Constitutionibus (stb.)...* Cassovia Excudebat Johannes FISCHER. M. DC. X. — 4-r. 26. l. — Lásd SZABÓ R. M. K. II. k. 334.

² Lásd SZABÓ R. M. K. I. k. 429; II. k. 339., 340. és SZTRIPSKY 1866. sz.

³ A kolligátumot azóta szétbontották. (*Szerk.*)

A könyv negyedréttű; négy és egynegyed ív ($A_{1-3}-B_{1-3}+D$) az első (A) ív második levelén hibás az ívjelzés, amennyiben A_2 helyett B_2 található rajta. Áll az egész könyv 14 számozatlan levélből, amelynek első oldalán a könyv címe olvasható. A cím körül az ismert renaissance keret levelekből és kacsokból; a keret felső és két oldalvonala egy soros, alsó vonala kettős s az egész keret külső széléhez részben egyes levélkéket, részben pedig stilizált kacsokat ábrázoló ékítmények vannak rakva.

Az első lap második oldalán artisztikus fejléc alatt, melyet kellemesen hajló ornamentikában gyümölcsök és papagályok alkotnak — ajánló sorok vannak BOSNYÁK Tamáshoz, Fülekvár kapitányához, melyeket a meg nem nevezett szerző intéz urához és jóakarójához. A klasszikus hangú ajánlás zárószavai: «VALE DUX, & miles optime.» A hasábot tulipános, gazdag indázatú lécz zárja be.

A második lapon kezdi el a szöveget, mely felett renaissance izlésű fejléc díszleg, a középben levő cartoucheban szárnyas angyalfej, két oldalt gyümölcs-csoportozatok felett balról szárnyait terjesztő sas, jobbról a bárány kereszties zászlóval. A szöveg «REBUS NON VERBIS» szavakkal kezdődik.

A számozatlan lapok alján őrszavak vannak.

A szöveg finoman metszett, formás antiqua, széles sorközökkel, melynek sorait a szélesebben szedett versaliák, az idézeteknél használt szintén igen finom cursivák és az egyáltalán nem artisztikus görög írások teszik változatossá. A nyomás tökéletes, gondos és tiszta.

A tizennegyedik levél első oldalán ér véget a szöveg PATER SALVE VALE | ÆTERNAM | szavakkal, melyek alatt egy stilizált indás szőlőlevél s ez alatt ismét egy rövid lécz fekszik, a címlap keretdíszének egy fokkal nagyobb méretű tagozatából úgy állítva össze, hogy a lécz közepét az ornamentikának megfelelő rózsa foglalja el. A levél második oldala fehér.

A papír vízjegye a német császári korona alatt a kétfejű sas, mellén szívalakú üres pajzs, a korona alól lehulló foszlányok körítik a heraldikai motívumot.

Igy a nyomtatványt tökéletesen leírván — azt hisszük —

módot adunk a nyomdászat multjával foglalkozóknak, hogy ezután is nyomozhassanak a nyomtatvány provenienciája után.

Mi összehasonlítások útján kiderítettük, hogy e kis mű kassai sajtó terméke. Bizonyítékainkat az a kis német nyelvű füzet szolgáltatja, mely a nyomdász jelzése nélkül 1657-ben jelent meg Kassán és amelyet e folyóirat adalékai között 247. szám alatt ismertettünk.¹

Az írásforma csak kevés esetben nyújt alapot az összehasonlításra és pedig a címszöveg mediavalisból szedett M. PETRI szava az előbb leírt nyomtatvány címszövegénél a «LVSTRISSIMI... stb. szavak. Itt a betűk teljesen azonosak, bár erősen megkopottak, hiszen meg is kophattak, lévén a két nyomtatás időpontja között negyvenhét esztendő. A címlap verzálisa is azonos az előbbi nyomtatvány verzálisával s az $\mathfrak{L}_2$ -vel jelzett (második) lapon olvasható latin nyelvű passzus betűi is azonosak a szöveg betűivel, de már nem azok a finom, friss, a papíron gyöngyszemekként kiemelkedő betűk, mivel hosszú használat folytán ellaposodtak, itt-ott kicsorbultak, plasztikájukat veszítették. Az utóbbi nyomtatvány egyéb szövege fraktura lévén, nem nyújt alapot az összehasonlításra.

Van azonban még egy indítéka azon itéletünknek, hogy az ILLÉSHÁZY István halotti beszéde kassai nyomdatermék. Ez az indíték — a halotti beszéd záróléce és a lakodalmi köszöntő címlap keretrajza közötti teljes hasonlatosság, sőt azonosság.

A WITTICH-ZABLER lakodalmi emlékvors címlap-keretének minden tagját megtaláljuk kérdéses nyomtatványunkon. Az indásleves keret rózsáival, mely 11 milliméter magas, ugyancsak teljes frissességében ott pompázik az utóbbi záróléccen s a keret alján levő stilizált levélkékből és kacsokból szerkesztett ékek az «Oratio Funeris» keretén is azonképen feltalálhatók, bár ennek ducai az utóbbinál egy milliméterrel kisebbek.

Adataink eddig Kassa nyomdászatörténetében nem mennek túl az 1610-ik esztendőn, amikor a város pénzbeli támogatásával

¹ V. ö.: Magyar Könyvszemle, 1913. 246. l.

a bártfai származású FISCHER János állítja fel nyomdáját,¹ amelyik tehát az első nyomdája az oly nagyjelentőségű Kassának.

Összehasonlítás által óhajtottuk igazolni, hogy ez a nyomtatvány, mely címlapján az 1609-ik esztendőöt viseli a megjelenés éveül — abból a nyomdából került ki, amelyikből az 1657-ik évi WITTICH-féle «Ehren-Geticht».

Ha tehát az okmányilag igazolható első nyomdaalapítás 1610-ben volt — nyílt kérdés marad, hogy *hol* lehetett 1609-ben az a nyomda, amely 1657-ben Kassán dolgozott?

E kérdés eldöntését a jövőre és a véletlenre kell bízunk, különösen az utóbbira, mint amely már számtalanszor segített tudományunk kétséges kérdéseinek megoldásában.

REXA DEZSŐ.

¹ V. ö.: KEMÉNY Lajos, Adalékok a kassai könyvmásolók, könyvkereskedők és könyvnyomtatók történetéhez. Magyar Könyvszemle. Új folyam. XVIII. köt. 191. l.